

Język gygy

Bartłomiej Rozenberg

26 listopada 2024

Rozdział 1

Wstęp

Język gygy został stworzony w celach, możnaby rzec, artystycznych. Chciałem, aby jego struktura była możliwie prosta i *logiczna*, czego często nie można powiedzieć o językach naturalnych. Mianowicie, jeśli uczymy się jakiegoś języka, musimy opanować wiele słówek, które często nie są powiązane ze sobą w żaden sposób, przykładowo (życie - śmierć). Są to oczywiste przeciwieństwa, jednak, pomimo powiązanego znaczenia, brzmią zupełnie inaczej. Tymczasem w gygy otrzymujemy: *lo* – *luo*. Osoba znająca jedno z nich jest w stanie natychmiastowo wydedukować, jak wygląda przeciwieństwo.

To samo tyczy się słów złożonych z większej liczby morfemów, to jest, owe kombinacje są możliwie naturalne. Na przykład podróżnik to *xaku*, czyli *droga* + *czowiek*.

Kiedy próbowałem tworzyć inne *conlangi*, problemem było to, że wymyśliwszy jakieś słówka nie pamiętałem ich. Tak pojawiła się idea, żeby wykorzystywać słowotwórstwo tak dużo jak tylko się da. Ale wciąż można sobie zadać pytanie: skąd biorą się w conlangu podstawowe rdzenie czy podstawowe znaczenia. Jeśli je po prostu wymyślimy, to często są bez sensu. Tutaj natomiast arbitralnie ustawionych na początku jest tylko $16 = 4 \times 4$ podstawowych znaczeń (a i one są wpisane w miarę logicznie w tabelkę), na których, jak na aksjomatach, jest zbudowane wszystko pozostałe.

Gramatyka jest zaprojektowana tak, aby była możliwie *prosta*, choć przede wszystkim *logiczna*. Niektóre konstrukcje mogą się wydawać nienaturalne, ale za to są logiczne, ...przynajmniej w mniemaniu autora.

Warta uwagi jest także struktura języka, to jest łatwość kodowania go w dowolnej postaci. Otóż każda sylaba to tak naprawdę osiem bitów. Każda z tych wartości niesie z jednej strony część znaczenia, a z drugiej odpowiada za wymowę. O tym dalej.

Rozdział 2

Struktura języka

2.1 Bity i znaczenia

Na początku nadmienię, że to najbardziej teoretyczna część, która **nie pomaga** w zrozumieniu tego co dzieje się w tym języku, być może nawet przeszkadza. Aczkolwiek to tutaj właśnie dowiadujemy się, w jaki sposób zostały przydzielone znaczenia słowom. Ta część jest umieszczona *in principio*, aby ukazać fundamenty języka, ale nie jest właściwie o samych słowach i zdaniach.

Każda sylaba ma dokładnie osiem bitów. Na przykład: *luo*, czyli śmierć, to $0xC6$. Niżej opowiem o tym, jak bity kodują znaczenia.

Pierwsze cztery bity naprowadzają nas na pole znaczeniowe sylaby, czyli mówią konkretnie o czym ten morfem jest (używam zamiennie słów *morfem* i *sylaba* nieprzypadkowo, bowiem w gygy są prawie (?) tożsame). Mamy zatem dokładnie $2^4 = 16$ "pól" znaczeniowych.

Te pola znaczeniowe dzielimy na sześć grup ze względu na to, czy odnoszą się do:

- ludzi
- idei
- rzeczy
- ogólnie istnienia

Skąd akurat taki podział? Nie wiem. Te pojęcia odpowiadają za dwa pierwsze bity sylaby. Analizując znany nam przykład *luo* – 11000110, czyli śmierć, widzimy, że tutaj pierwszymi dwoma bitami są 11, które odpowiada istnieniu.

W każdej z wyżej wymienionych grup wyróżniamy pole, które precyzuje pole znaczeniowe:

- czym jest?
- co robi?
- gdzie jest?

- co go opisuje?

Na przykład pojęcie z grupy "rzeczy", doprecyzowane przez "co go opisuje?", to *ksztat*. Wracając do przykładu *luo* – 11000110, spostrzeżemy, że drugie dwa bity to 00. Zerowa opcja, licząc od zera, to pojęcie ogólne, a pojęcie ogólne od istnienia to po prostu "istnienie".¹

Poniższa tabela ilustruje znaczenia przypisane polom znaczeniowym. Pewne z nich są bardziej naturalne, inne mniej. Ścisła struktura języka nie pozwala, aby *wszystko* było *aż tak* logiczne.

bity	co go opisuje? 11	gdzie jest? 10	co robi? 01	co? 00
00	mieć	ciało	emocja	człowiek
01	wartość	czas		słowo
10	kształt	substancja	ruch	natura
11	liczba	miejsce	czynność	istnienie

Kolejny bit oznacza, czy znaczenie słowa w danym polu znaczeniowym jest konkretne czy metaforyczne. Generalnie chodzi o to, że w każdym z szesnastu pól jest po szesnastu słów, które to słowa są podzielone na dwie grupy po osiem: właśnie na grupę ze znaczeniami metaforycznymi i ze znaczeniami konkretnymi. Będzie widać o co chodzi dalej na przykładach.

Ostatnie trzy bity określają natężenie cechy. Jest zatem osiem słów, które możemy uszeregować pod kątem natężenia, jak poniżej:

- 000 - słowo strukturalne - o nich później.
- 011 - bardzo bardzo pozytywne, np.
- 010 - bardzo pozytywne, np. życie
- 001 - pozytywne, np. tworzenie,
- 100 - neutralne, np. istnienie,
- 101 - negatywne, przeciwieństwo 4, np. niszczenie,
- 110 - bardzo negatywne, przeciwieństwo 5, np. śmierć.
- 111 - bardzo bardzo negatywne, np.

Innym przykładem takiej "paczki" może być (w kolejności jak wyżej): słowo strukturalne do tworzenia określeń, czyli "przymiotników", system, bogactwo, dawać, mieć, przyjmować, bieda, i nieporządek.

¹Proszę się w to nie zagłębiać zbyt dokładnie. To prosta droga do psychozy.

2.2 Fonologia

Wiemy już, że ogólna liczba sylab to $256 = 2^8$. Poznane nam bity odpowiadają prosto za wymowę danej sylaby. Struktura sylaby to CV , gdzie C oznacza spółgłoskę, a V samogłoskę.

Cztery pierwsze hexity odpowiadają za spółgłoskę, a cztery kolejne za samogłoskę.

2.2.1 Spółgłoski

Łatwo się domyślić, że jest $16 = 4^2$ fonemów spółgłoskowych. Są one ułożone w tabeli znanej z, przykładowo, Międzynarodowego Alfabetu Fonetycznego:

bit	11	10	01	00
00	p	t	tʃ	k
01	b	d	dʒ	g
10	f	s	ʃ	x
11	m	n	r	l

Łatwo zauważyć, że pierwsze dwa bity opisują sposób artykulacji, czyli jeden z następujących: spółgłoska zwarta bezdźwięczna, zwarta dźwięczna, szczelinowa, spółgłoska sonorna.

Drugie dwa bity oznaczają miejsce artykulacji, kolejno spółgłoski: miękkopodniebienne, palatalne, zębowe, wargowe.

Wiem, że teoretycznie l nie jest welarna, ale chciałem, by wszystko się wpisywało ładnie w tabelkę. Jak ktoś jest purystą może przyjąć, że jest to spółgłoska welaryzowana (kresowe l), zaś l jest alofonem. Tak samo f jest przecież warogowo-zębowa, nie będziemy aż tak dokładnie tego rozróżniać. Jeśli ktoś chciał tutaj mówić ϕ , może, jak najbardziej, jeszcze jak. Jeszcze co do alofonów: nie jest spracyzowane dokładnie jak mamy mówić, wymowa dla Polaków jest opisana niżej w sekcji dla ludzi nieznających IPA.

Pisownia

bit	11	10	01	00
00	p	t	c	k
01	b	d	z	g
10	f	s	x	h
11	m	n	r	l

W dalszej części będziemy się posługiwać właśnie tą pisownią.

Wymowa

Dalsza część wywodu jest przeznaczona przede wszystkim dla osób, które nie znają alfabetu fonetycznego. Dźwięki opisane literami p, t, k, b, d, g, f, s, h, m, n, r, l - tak jak po polsku. Pozostałe:

- x - jak sz
- c - jak cz
- z - jak dż

2.2.2 Samogłoski

Skoro ostatnie cztery bity opisują samogłoskę, to jest 16 samogłosek. Przypominam, że samogłoska wyraża, czy znaczenie słowa jest dosłowne, czy też metaforyczne, oraz odpowiada za natężenie cechy.

Spójrzmy najpierw na tabelę samogłosek:

	11	10	01	00
00	e	o	a	-
01	ue	uo	ua	u
10	ie	io	ia	i
11	ye	yo	ya	y

Znaczenia przypisane są następująco:

- - / i - słowo strukturalne (dosłowne - / metaforyczne i)
- e / ie - bardzo bardzo pozytywne
- o / io - bardzo pozytywne
- a / ia - pozytywne
- u / y - neutralne
- ua / ya - negatywne
- uo / yo - bardzo negatywne
- ue / ye - bardzo bradzo negatywne

Idea, jak widać z powyższej listy, jest następująca: dodanie *i* zmienia słowo dosłowne na metaforyczne, przy czym $u + i = y$. Dodanie *u* zmienia znaczenie na przeciwne, zaś stopień natężenia jest uszeregowany w kolejności *a, o, e*.

Wymowa jest intuicyjna: *a, o, e* czytamy jak po polsku. Dodawane półsamogłoski *u, i, y* czyta się jak [w], [j], [ɥ] w IPA, czyli "ł, j" oraz coś jak niemieckie *u* umalut, czy francuskie *u* w słowie *nuit*. Tak więc sylabę *pia* czytamy jak "pja", a sylabę *bue* jak "błę". Kiedy mamy w sylabie tylko *u, i*, lub *y* (powstałe przez dodanie *u, i*, lub *y* do pustej samogłoski -), czytamy je jak "u, i, ü". Zatem sylabę *ci* czytamy jak "czy", a sylabę *xy* jak "szü".

Wspomiana już pusta samogłoska nie jest wymawiana, czyli słowo *luas* czytamy po prostu "łas". Czasami, kiedy mamy zbitkę spółgłoskową na skutek nagromadzenia tych pustych samogłosek, np. dla słowa *buasm*, możemy oddzielić trudno wymawialne spółgłoski szwą - ə - czyli lekko wymawianą centralną samogłoską. (np. można powiedzieć polskie "y" i będzie dobrze).

2.3 Gramatyka

Wszystko zostało tak zaprojektowane, by to było proste jak konstrukcja cepa. Cała gramatyka to dwie zasady, które tutaj wypunktuję w enigmatycznych nazwach:

- Albo rzecz, albo nierzecz;
- Najważniejsze z tyłu.

Te dwie zasady to w zasadzie *aksjomaty* na których opiera się cała gramatyka. Dalej zostaną one omówione. Szczegółowo o co chodzi widać będzie dopiero w dalszej części podręcznika, przy wskazywaniu na konkretne struktury.

Albo rzecz, albo nierzecz

W gygy są dwie części mowy: tytułowe *rzeczy* - w zasadzie będziemy używać terminu *nomina* (łac. imiona), oraz *nierzeczy*, czyli *functiones* - słowa strukturalne, funkcyjne.

Nomina to teoretycznie inna nazwa rzeczowników, ale nie mówię tutaj: "rzeczowniki" celowo, ponieważ chcę odróżnić *nomina* od rzeczowników znanych na przykład z języka polskiego. Nomina obejmują wszystko to co ma znaczenie, czy to konkretne, czy abstrakcyjne, czy to rzeczy, czy czynności. Czyli znane nam z wcześniejszych przykładów słowo *luo*, czyli śmierć, można, w zależności od pozycji w zdaniu, przetłumaczyć jako: śmierć, umierać, zabijać, śmiertelny (śmierciowy?), śmiertelnie. i tak dalej, *et caetera*. Podkreślam: nie ma żadnej różnicy między rzeczownikami i czasownikami. Skąd zatem wiedzieć, czy dany zlepek sylab oznacza akurat czynność, czy rzecz? Z jego pozycji w zdaniu.

Pozycję w zdaniu określają *functiones*, czyli słowa strukturalne. Określają relację między *nomina*. Konkretnie: będziemy mieli morfem, który oznacza *koniec orzeczenia*, wówczas wszystko to, co jest między poprzednim słowem strukturalnym, a nim oznacza czynność, do której odnosi się orzeczenie zdania. Podobnie będą słowa na *koniec podmiotu*, *koniec dopełnienia*, *koniec okolicznika*.

Słowa strukturalne mają w sobie samogłoskę i lub ə (szwa jest czasami niewymawiana).

Jakby ktoś nie pamiętał, to w skrócie i uproszczeniu mamy: orzeczenie to czynność, podmiot to ten co coś robi, dopełnienie to ten, na którym się coś robi, okolicznik - gdzie, kiedy, jak. (Przynajmniej po polsku i przynajmniej w zadniu w stronie czynnej.) W jeje będzie widać dalej dokładnie o co chodzi.

Nomen może być po prostu daną częścią zdania, a może być też określeniem do innego nomen. Wówczas wyrażamy to słowem strukturalnym specjalnie na tę okazję: *p*. W praktyce tak wyrażamy to, do czego po polsku używamy przymiotników.

Może być tak, że całe zdanie traktujemy jak nomen, oczywiście wyraża się to specjalnym *functio*. I teraz takie nomen (które jest całym zdaniem, ale w zasadzie czemu nie?) również może określać inne nomen - i tak otrzymujemy zdanie podrzędne. (do których budowy w innych językach często potrzeba jakiś cudów, a my tutaj to traktujemy jak najzwyklejszego przedstawiciela domyslniej części mowy).

Będzie o wszystkim dalej. Tutaj chcę podać jedynie zarys, żeby ukazać trochę *filozofii*, która kryje się za gramatyką w gygy.

2.3.1 Najważniejsze z tyłu

W zdaniu najważniejsze jest to, *co się dzieje*. Dlatego orzeczenie jest na samym końcu zdania w jeje. Dalej ważne są: podmiot, dopełnienie, a najmniej ważny jest okolicznik. Mamy zatem szyk zdania: AOSPV (okolicznik - dopełnienie - podmiot - orzecznik - orzeczenie).

Mogłoby się pojawić pytanie: dlaczego nie zastosować szyku swobodnego? Ze względu jednak na możliwość omijania niektórych fragmentów zdania *lepiej* byłoby aby szyk był ustalony, gdyż nie prowadzi to do nieporozumień.

Analogicznie jest z budową pojedynczego nomen. Na końcu jest to, czym rzeczywiście dane zjawisko jest, a wcześniej to, co określa daną rzecz. Z tego też powodu nomina określające inne nomina stoją przed nominami określanymi. Przypomina to trochę budowę złożonych rzeczowników w języku niemieckim.

Na przykład, jeśli chcemy powiedzieć złodziej to mówimy: ZŁO - BRAĆ - CZŁOWIEK, bo ZŁO - BRAĆ to kraść, zaś złodziej to człowiek, który kradnie. Sformułowanie CZŁOWIEK - ZŁO - BRAĆ znaczyłoby kraść ludzi. Sformułowanie CZŁOWIEK - ZŁO - BRAĆ - CZŁOWIEK znaczy złodziej ludzi.

2.4 Tabela znaczeń

W tabeli są zaprezentowane znaczenia morfemów.

p				t				c				k			
p	*przymiot	pi	*ale	t	*kolor	ti	*sam, się	c	*pewien	ci	*oraz	k	*podmiot	ki	*nowe zdanie
pe	pomyślność	pie	wolność	te	wzrok	tie	czystość	ce	zaskoczenie	cie	przyciąganie	ke	naród	kie	ten sam
po	bogactwo	pio	władza	to	sluch	tio	ubranie	co	szczęście	cio	miłość	ko	potomek	kio	on
pa	dawać	pia	prawo	ta	dotyk	tia	jedzenie	ca	radość	cia	razem	ka	kobieta	kia	ja
pu	mieć	py	stan	tu	ciało	ty	potrzeba	cu	emocja	cy	uczucie	ku	człowiek	ky	osoba
pua	przyjmować	pya	chaos	tua	czucie	tya	picie	cua	smutek	cya	osobno	kua	mężczyzna	kya	ty
puo	bieda	pyo	poddaństwo	tuo	smak	tyo	nagość	cuo	rozpacz	cyo	nienawiść	kuo	przodek (pra- / pre	kyo	pan
pue	kryzys	pye	niewola	tue	węch	tye	brud	cue	strach	cye	odpychanie	kue	obcość	kye	inny
b				d				z				g			
b	*-kolwiek	bi	*wtedy i tylko wtedy	d	*znowu	di	*pytanie	z		zi	*using namespace	g	*zmienna	gi	*wołącz
be	wiara	bie	świętość	de	młody	die	pewność	ze		zie		ge	dziękować	gie	roztropność
bo	bezpieczeństwo	bio	chwała	do	początek	dio	wierność	zo		zio		go	"prawda"	gio	mądrość
ba	zakrycie	bia	piękno	da	przeszłość	dia	twanie	za		zia		ga	emfaza	gia	głos
bu	ochrona	by	wartość	du	czas	dy	wybór	zu		zy		gu	nazwa	gy	słowo
bua	otwarcie	bya	brzydota	dua	przeszłość	dya	zmiana	zua		zya		gua	przeczenie	gya	cisza
buo	zagrożenie	byo	hańba	duo	koniec	dyo	zdrada	zuo		zyo		guo	klamstwo	gyo	głupota
bue	ateizm	bye	potępienie	due	stary	dye	przypuszczenie	zue		zye		gue	przepraszac	gye	gniew
f				s				x				h			
f		fi		s	*dopełnienie	si	*lub	x	*pętla	xi	*więc	h	*funkcja	hi	*względny w zdaniu
fe	prawo	fie	elektryczność	se	świat	sie	energia	xe	cel	xie		he	wzrost	hie	pojedynczy
fo	bryła	fio	jasno	so	zwierzę	sio	ogień	xo	szybko	xio		ho	zdrowie	hio	prostota
fa	koło	fia	ciepło	sa	bakteria	sia	powietrze	xa	ić, droga	xia		ha	siła	hia	normalny
fu	kształt	fy	cecha	su	minerał	sy	substancja	xu	ruch	xy		hu	natura	hy	rodzaj
fua	linia	fya	zimno	sua	grzyb	sya	ziemia	xua	stać	xya		hua	słabość	hya	dziwny
fuo	wielokąt	fyo	ciemno	suo	roślina	syo	woda	xuo	wolno	xyo		huo	choroba	hyo	skomplikowanie
fue	lewo	fye	magnetyzm	sue	pojemnik	sye	materia	xue	warunek	xye		hue	zanik	hye	system
m				n				r				l			
m	*liczebnik	mi	*każdy	n	*okolicznik	ni	*czyli	r	*orzeczenie	ri	*sposób	l	*zaimek wskazujący	li	*niech
me	całość	mie	wielkość	ne	na	nie	zewnątrz	re	moc	rie	sprawiedliwość	le	przyczyna	lie	nadzieja
mo	dużo	mio	najbardziej	no	góra	nio	do	ro	praca	rio	dobro	lo	życie	lio	wola
ma	część	mia	bardziej	na	przed	nia	blisko	ra	narzędzie	ria	poprawa	la	tworzenie	lia	przyszwolenie
mu	liczba	my	równy	nu	miejsce	ny	przestrzeń	ru	czynność	ry	akcja	lu	istnienie	ly	możliwość
mua	reszta	mya	mniej	nua	za	nya	daleko	rua	rzecz	rya	pogorszenie	lua	niszczenie	lya	powinność
muo	mało	myo	najmniej	nuo	dół	nyo	od	ruo	czekanie	ryo	zło	luo	śmierć	lyo	konieczność
mue	brak	mye	małość	nue	pod	nye	wewnątrz	rue	zaniechanie	rye	oszustwo	lue	skutek	lye	zwątpienie

Rysunek 2.1: Lista morfemów

Rozdział 3

Podręcznik

3.1 Proste zdania

Poznamy najpierw proste słowa do tworzenia prostych zdań. Na początek dwie spółgłoski wystarczą, żeby poznać podstawowe słowa i nauczyć się komponować nieskomplikowane wypowiedzi.

Otóż słowa zaczynające się na określoną spółgłoskę są powiązane ze sobą znaczeniowo, tak jak było to wyjaśnione we wstępie. Słowa zaczynające się od *l* tyczą się istnienia:

lu - istnienie: *lo* - życie, *la* - tworzenie, *lua* - niszczenie, *luo* - śmierć.

W przypadku spółgłoski *l* (i tylko niej) mamy małe wyjątki, jeśli chodzi o wymowę. Żeby było łatwiej wymawiać, to jeśli po *l* następuje *i*, *u*, *y*, to nie mówimy głoski *l*, czyli zamiast "lla", mówimy "ła", a zamiast "lja" - "ja".

Morfemy zaczynające się od *k* dotyczą osób:

ku - człowiek: *ka* - kobieta, *kua* - mężczyzna.

Podmiot oznaczamy końcówką *k* (od: człowiek), a orzeczenie *r* (od: czynność). Mamy zatem:

- *kuk lur.* - Człowiek jest.
- *kak lur.* - Kobieta jest.
- *kuak lur.* - Mężczyzna jest.
- *kuk luor.* - Człowiek żyje.
- *kuak luor.* - Mężczyzna umiera.

Czasownik *być* można ominąć; zdanie z pustym orzeczeniem domyślnie oznacza, że coś jest:

- *kuk.* - Człowiek jest.
- *lakak.* - Twórczyni jest.

- *luokak*. - Zabójczyni jest.
- *luokuak*. - Zabójca jest.

Słówko *s*, dodane na końcu wyrazu, oznacza dopełnienie:

- *kas luokuak lar*. - Zabójca tworzy kobietę.
- *kuas luar*. - Mężczyzna jest niszczone. Ktoś niszczy mężczyznę. Jak widać stronę bierną po prostu wyraża się mówiąc, że coś się komuś dzieje. Dlatego poprawniej byłoby powiedzieć, że *k* oznacza agensa - czyli tego, który wykonuje czynność, a *s* pacjensa - na którym jest wykonywana czynność, a w jeje nie ma rozróżnienia między stroną bierną a czynną. Więcej tego typu przykładów:
- *lolakuas kar*. - Twórca życia (ojciec) jest czyniony kobietą.
- *lolakak kar*. - Matka jest kobietą. Zauważmy, że *ka* jako czasownik znaczy 1) być kobietą (jako nieprzechodni - czyli gdy nie ma dopełnienia) 2) czynić kobietą (jako przechodni - gdy jest dopełnienie).
- *luos kur*. - Śmierć jest antropomorfizowana.

Mamy kolejne morfemy: *ko* potomek, *kuo* - przodek.

- *kokas kuokak lolar*. - Matka rodzi córkę.
- *kuokuokuokuak luor*. - Pradziadek umiera.

3.2 Wyrażanie czasu

Zajmiemy się wyrażaniem czasu w jeje. Morfemy dotyczące czasu wyrażane są spółgłoską *d*.

- *de* - młody, młodość
- *do* - początek, zaczynać,
- *da* - przyszłość,
- *du* - czas,
- *dua* - przeszłość,
- *duo* - kończyć, koniec.
- *due* - stary, starość

Możemy, choć nie musimy, umieścić w zdaniu jakieś określenie czasu. Nie precyzując czasu wykonywanej czynności przyjmujemy, że zdanie tyczy się teraźniejszości lub prawd ogólnych.

Chcąc wyrazić, że coś się stało w przeszłości, po prostu umieszczamy *dua* w orzeczeniu. Analogicznie stosujemy *da* dla przyszłości.

- *kokas kuokak luoduar.* - Matka zabiła córkę.
- *luakuak dar.* - Niszczyciel będzie.
- *kuokaluokas kokuak loduodar.* - Syn będzie kończył życie matkobójczyni.
- *kak loladodar.* - Kobieta zacznie rodzić.
- *kuokuokuak luoduoduar.* - Dziadek skończył umierać.
- *luoduakus luar.* - Trup jest niszczoney.
- *duekuas kokak lar.* - Cóрка tworzy starca.
- *dekua* - młodziemiec
- *dueka* - starucha
- *daku* - człowiek z przyszłości

3.3 Relacja współrzędna i podrzędna.

Pewne słowa mogą określać inne słowa. W języku polskim najczęściej realizujemy taką konstrukcję przez użycie przymiotnika. Przykładowo, *czarny kamień* oznacza, że mamy kamień, który jest czarny. Ten pozornie trywialny przykład ilustruje ową zależność: zasadniczym obiektem naszych rozważań jest w tym przykładzie "kamień", zaś "czarny" jest jego właściwością, czyli słowo "czarny" określa nam nasz kamień.

Poznamy nowe słówka: *p* oznacza mieć, końcówka *-p* służy właśnie do określania, że to, co stoi przed nią określa to, co za nią. Zatem końcówkę *p* będziemy używali do: przymiotników dzierżawczych, w ogóle wszystkich przymiotników, później liczebników porządkowych, i tak dalej...

- *pe* - system (złożoność, cywilizacja),
- *po* - bogactwo,
- *pa* - dawać,
- *pu* - mieć,
- *pua* - brać, przyjmować,
- *puo* - bieda,
- *pue* - chaos,
- *p* - słowo strukturalne, oznaczające przynależność lub określenie.

Na przykład mamy:

- *pokuap koka* - córka bogacza,
- *kokap pokua* - bogacz córki,
- *kuokuokap pu* - rzeczy (to co posiada) babci, babciowe rzeczy.
- *pop puaku* - bogaty biorca,
- *puop palaka* - biedna twóczyni darów,
- *puop pokuap kokua* - syn biednego bogacza,
- *kuokuokap kuokuap kuokap luodu* - godzina śmierci matki ojca dziadka.
- *lop kuk puor.* - Żyjący człowiek jest biedny.
- *kokuas lolakuak pop paduar.* - Ojciec bogato obdarował syna.

Jak widać na powyższych przykładach słowo, po którym mamy *p*, określa tylko kolejne słowo i dokładnie tylko to. Jak zatem określić jakieś nomen więcej niż jednym określeniem? Do tego służy słowo strukturalne *ci*, czyli, możnaby rzec, spójnik i.

- *pop kokaci pop kokuas poci luop pakuak pudar*. - Bogaty i śmiertelny dawca będzie miał bogatą córkę i bogatego syna.

3.4 Zaimki osobowe

Do wyrażania odpowiedników polskich zaimków osobowych używamy również spółgłoski *k*. Wykorzystujemy jednak znaczenia z drugiej połówki tabeli, mianowicie dodajemy *i* do sylaby. Mamy zatem *ka*, które przechodzi w *kia* (i tak dalej), *ku* → *ky*, *kua* → *kya*. Przypominam, że *y* czytamy jak niemieckie *u* umlaut, bądź jak francuskie *u*.

Sylaby z *i* oraz *y* odpowiadają drugim znaczeniom z tabeli - alternatywnym, "metaforycznym". Zachęcam do przeanalizowania jej samodzielnie. (To jest nie jest rzecz, którą by się dało sprawnie wytłumaczyć, dlatego nie piszę dokładnego wyjaśnienia; powiem więcej: to jest bez sensu.)

- *kie* - ten sam,
- *kio* - trzecia osoba, czyli: on, ona, ono, *wszystkie tęczowe stwory*, oni, one,
- *kia* - pierwsza osoba, czyli: ja, my,
- *ky* - osoba, ale nieokreślone która, to jest: ktoś. Także po prostu słowo "osoba". Jakbyśmy chcieli mówić o kosmitach, jako rozmunych stworzeniach, to nie powiemy *ku*, czyli człowiek, tylko właśnie *ky*, czyli osoba.
- *kya* - druga osoba, czyli: ty, wy
- *kyo* - forma grzecznościowa, to jest: Pan, Pani, Państwo,
- *kye* - inny,

Powyższe słówka można łączyć w dowolnej konfiguracji, zgodnie z wszelaką fantazją. Potrzebne nam będzie jeszcze słowo *mo* - wiele - (*m* od słowa "liczba", o których będzie więcej w rozdziale liczebniki). Otóż mówiąc samo *kia*, mamy "ja", jeśli chcemy podkreślić mnogość mówimy *kiamo*, czyli "my". Przykłady:

- *kiamo* - my, bez precyzowania czy z tobą, czy bez ciebie.
- *kiakya* - ja i ty. Można powiedzieć *kiaci kya*.
- *kiakio* - ja i on/ona/ono, tj. my dwoje bez ciebie.
- *kyamo* - wy,
- *kiomo* - oni/one.
- *kiokio* - oni/one dwaj.
- *kiakia* - my dwaj.

- *pumkia* - my troje. (*pum* znaczy: trzy).
- *pumkio* - ich troje.

Oczywiście można dodawać *p*, w celu utworzenia odpowiedników przymiotników dzierżawczych, np. *kiamop* - nasz.

Popatrzmy na słówka oznaczające żywioły. Samo *sy* znaczy: "substancja":

- *sie* - energia
- *sio* - ogień
- *sia* - powietrze
- *sy* - substancja
- *sya* - ziemia
- *syo* - woda
- *sye* - materia

Dodatkowo mamy kolejne słówko *c*, które oznacza *pevien*, czyli *kwantyfikator szczegółowy*. Przykładowo *kuck* znaczy *pevien człowiek*. W zbitkach spółgłoskowych takich jak tutaj wymawiamy zbitkę *ck* jako osobną sylabę, to jest jako *tʃək*, czyli coś mniej więcej jak polskie "czyk". Podobnie zbitki *cp*, *cr*, lub też z innymi spółgłoskami, takimi jak *bk*.

Więcej przykładów w zdaniach:

- *kiop lolakap luokuas sioluoduar*. - Zbójca jego matki zginął poprzez spalenie.
- *kuck sior*. - Pewien człowiek się pali.
- *pumkias kyamok syoluodar*. - Utopicie nas trzech.
- *kiak syoluor*. - Topię się.
- *syosiar*. - Pada deszcz. Warto tutaj zwrócić uwagę, co się stało w tym zdaniu. *syosia* - woda powietrzna - czyli deszcz. Jak chcemy powiedzieć, że pada deszcz, to po prostu umieszczamy "deszcz" w orzeczeniu. Nie ma żadnych pustych podmiotów, jak ang. "it".
- *syosyas kyamok laduar*. - Oni zrobili błoto.

3.5 Konstrukcja ”mówić o czymś”

Spółgłoska *g* znaczy: słowa. Mamy:

- *gie* - roztropność
- *gio* - mądrość
- *gia* - głos
- *gy* - słowo
- *gya* - cisza
- *gyo* - głupota
- *gye* - gniew

Słowo *gy* jako orzeczenie znaczy ”powiedzieć”. Popatrzmy na parę przykładów:

- *kyop giogy* - pańska wiedza
- *kiak giogypar.* - Uczę. Dosłownie: jestem w stanie dawania wiedzy. Nie jest tu sprecyzowane, czy uczę się, czy kogoś.
- *siasyop dus giogyp ci giop kuacp gydar.* - Pewien mądry i uczony człowiek będzie mówił o deszczowej pogodzie.
- *kyap syaluos kiakiok gyr.* - My dwoje bez ciebie mówimy o twoim zakopaniu żywcem.
- *kuokuokuap poci kuokuokap puos giokuk gyduar.* - Mędrzec mówił o bogactwie dziadka i biedzie babci.
- *gyokup loci giokup los gykuak gydar.* - Mówca będzie mówił o życiu głupca i życiu mędrca.
- *dap pos duep gyokuk gyop giadoduar.* - Stary głupiec zaczął głupio gadać o przyszłym bogactwie.
- *duep giokuap kokuas gieci giop luokak gyor.* - Roztropna i mądra zabójczyni ogłupia syna starego mędrca.
- *dep kokuas lolakak gyer.* - Matka gniewa się na młodego syna.
- *gyap gykus gyer.* - Ktoś gniewa się na cichego mówcę.

3.6 Okolicznik i dopełnienie dalsze

Okolicznik to czwarta część zdania, jaką poznajemy w gygy. W zasadzie to nazwa okolicznik jest skrótowa i może być myląca. Generalnie wszystko, co nie jest orzeczeniem, ani podmiotem, ani dopełnieniem bliższym trafia do okolicznika. Dane słowo w okoliczniku bez dodatkowych słów strukturalnych odbieramy jako stwierdzenie, że czynność dzieje się w danej rzeczy, lub podczas danego okresu. Przykłady niżej. Okolicznik oznacza się morfemem *n*. Warto zwrócić uwagę, że na literę *n* zaczynają się właśnie te morfemy, które związane są z miejscami w przestrzeni:

- *ne* - na
- *no* - u góry
- *na* - przed
- *nu* - miejsce
- *nua* - za
- *nuo* - na dole, dół
- *nue* - pod
- *n* - okolicznik.

W poniższych przykładach zobaczymy po pierwsze użycie okolicznika, zaś po drugie użycie przyimków, to jest słów typu *ne*, *no* itd. Warto uświadomić sobie, że w języku gygy nie ma osobnej części mowy, takiej jak przyimek, co znaczy, że wyżej wymienione słowa traktowane są jak rzeczowniki lub czasowniki.

Innymi słowy, sformułowanie *syane* oznacza w zasadzie *ten obszar, który jest na ziemi*.

- *giep kuck syaner*. - Pewien roztropny człowiek jest na ziemi.
- *don gyk duar*. - Na początku było Słowo.
- *non kiak*. - Jestem u góry.
- *syosian kiak syosyanuer*. - Siedzę pod błotem podczas deszczu.
- *syonen giopanus nular*. - Szkoła została zbudowana na wodzie.
- *nulan sioduasiak siar*. - W budynku lata dym.
- *siodun sioduasys lar*. - Sadza się tworzy podczas spalania.
- *sioduan kyamop pos kyamok pur*. - Macie swoje bogactwo w popiele.

- *duan nulacs kiok nular*. - On zbudował pewien budynek. Warto zwrócić uwagę, że określenie czasu równie dobrze może być właśnie w okoliczniku, a nie w orzeczeniu.

Wprowadźmy nowe słowa, zaczynające się na *ni*:

- *ni* - czyli
- *nie* - zewnątrz
- *nio* - do
- *nia* - blisko
- *ny* - przestrzeń
- *nya* - daleko
- *nyo* - od
- *nye* - wewnątrz

Aby wyrazić znane z języka polskiego dopełnienie dalsze używamy właśnie sylaby *nio*, tak jakbyśmy mówili "Daję coś do ciebie" - zamiast "Daję coś tobie". Je również wkładamy do okolicznika. Jak już wspominałem, *okolicznik* to skrót myślowy, oznaczający wszystkie te części zdania, które nie wpasowują się w nic innego.

- *kianion giogypar*. - Jestem nauczany. Dosł. ktoś daje mi wiedzę. Skoro nauczać to *giogypa*, co zawiera cząstkę *pa*, czyli dawać, tutaj również w celu wyrażenia odbiorcy procesu nauczania traktujemy go jak dopełnienie dalsze.
- *kyanion kiak giogypar*. - Uczę cię.
- *kiomonion nokus kiak giogypar*. - Ja uczę was nadczłowieka.
- *kyanion kiap pos kiak par*. - Daję ci moje bogactwo.
- *giopanun giopakus giopanukumik pur*. - Każdy uczeń ma nauczyciela w szkole.
- *lolakanion kyp syosyas giopanukuk paduar*. - Uczeń dał mamie swoje błoto.

Jeśli pragniemy wyrazić więcej niż jeden okolicznik, to po prostu między kolejnymi okolicznikami używamy spójnika oraz: *ci*, który już znamy. Cząstkę *n* umieszczamy tylko raz w zdaniu, na końcu okolicznika.

- *gionukuanio ci giogiopakuanio ci gionun sioduasys kiakiak paduar*. - My dwoje daliśmy sadzę studentowi i profesorowi na uczelni.

Jak żeśmy zobaczyli, w międzyczasie pojawiło się nowe słówko *mi*, czyli "każdy" - *kwantyfikator ogólny*. Tak właśnie tworzymy słowa typu "każdy", "zawsze" &ctr.

- *kumi* - każdy
- *giopanukumi* - każdy uczeń
- *numi* - wszędzie
- *dumi* - zawsze
- *niami* - dowolnie blisko, w dowolnym otoczeniu

Wprowadźmy jeszcze jeden morfem, mianowicie słowo strukturalne do tworzenia wskazań - zaimek wskazujących, ale nie tylko. Owym morfemem jest *l*, najczęściej jako końcówka.

- *kul* - ten (człowiek)
- *giopanukul* - ten uczeń
- *nul* - tutaj/tam
- *nial* - tutaj
- *nyal* - tam
- *dul* - teraz
- *dual* - wtedy (w przeszłości)
- *dumin pomos kiok pur.* - On zawsze ma dużo bogactw.
- *duln pomos kiok pur.* - On teraz ma dużo bogactw.
- *dualn pomos kiok pur.* - On wtedy miał dużo bogactw.

3.7 Orzeczenie immienne

Poznajmy najpierw trochę słów związanych z emocjami, które zaczynają się na głoskę *c*. Znak *c* czytać można jak polskie *cz*.

- *ce* - zaskoczenie
- *co* - szczęście
- *ca* - radość
- *cu* - emocja
- *cua* - smutek
- *cuo* - rozpacz
- *cue* - strach
- *c* - pewien

Popatrzmy, tradycyjnie, na przykłady:

- *giokuak cor.* - Mędrzec jest szczęśliwy.
- *conun cokuas kiakiok coduar.* - My dwoje bez ciebie uszczęśliwiliśmy klauna w cyrku.
- *pokuap kokak cuasyor.* - Córka bogacza płacze.
- *kiop kokuap luoniosyon kuokak cuosyor.* - Matka płacze podczas pogrzebu jej syna.
- *kyp piakuokap luoniosyon kuak cosyor.* - Facet płacze ze szczęścia podczas pogrzebu swojej teściowej. (piakuoka - teściowa; będzie później o tym więcej).
- *kiop luonyosyon kyak car.* - Ucieszyłeś się podczas jego ekshumacji.
- *kiakiokiop ci dedop cokumonyon kiak mop cuer* - Bardzo boję się nowych klaunów, którzy należą do nas trzech bez ciebie. (*dedo* - nowy)
- *dep piakuokuacs kiak dumop cuedar* - Długo będę straszył pewnego młodego teścia.

Popatrzmy na zdania w języku polskim: "Jestem młody", "Stałem się koniem", "Zostałem studentem". Po polsku, teoretycznie, "młody", "koniem" oraz "studentem" to części orzeczenia imiennego, czyli właśnie orzeczniki.

Do konstrukcji orzeczenia imiennego używamy słowa *lu* - czyli *istnienie*, ale też po prostu *być*. Mamy zatem:

- *kiak cosur*. - Jestem szczęśliwy.
- *kiokiok* . - Oni dwaj są profesorami.
- *kiak kokua ludoduar*. - Zostałem ojcem.
- *kiok cucu suduar* - On był rozemocjonowany.

3.8 Liczebniki

Spójrzmy na słowa związane z liczbami. Zaczynają się one na spółgłoskę *m*, tak jak znany nam już morfem *mo*, czyli *dużo*, który służył do tworzenia liczby mnogiej, np. w odpowiednikach zaimków.

- *me* - całość
- *mo* - dużo (stąd *mo* oznacza liczbę mnogą w zaimkach), (jako ilość)
- *ma* - część
- *mu* - liczba - klasyfikator uniwersalny
- *mua* - reszta
- *muo* - mało (ilość)
- *mue* - brak
- *m* - do tworzenia liczebników.

Tradycyjnie, przy wprowadzeniu nowych słówek spójrzmy na przykłady:

- *luocianun kys lonulas kumuok nular.* - Mało ludzi buduje swoje siedziby na cmentarzu.
- *giokucian cokuk muer.* - Nie ma klaunów wśród mędrców.
- *gionukumop manyon gios muer.* - Części studentów brakuje mądrości.
- *kyanyon kyp giep muas muer.* - Zostałeś pozbawiony reszty swojego rozsądku.
- *kiokiokionyon pos kiok muer.* - On pozbawia bogactwa ich troje.

System liczbowy w *gygy* jest szesnastkowy. Liczebniki całkowite możemy utworzyć na dwa sposoby: 1) podając cyfry po kolei, 2) korzystając z potęg 16. Najpierw spójrzmy na pierwszy, prosty sposób. Musimy jednak znać cyfry.

Pierwsze cztery bity oznaczają właśnie cyfrę, cztery kolejne bity przyjmujemy tak, by samogłoską było *u*. Czyli, w praktyce:

ku - 0, *cu* - 1, *tu* - 2, *pu* - 3, *gu* - 4, *zu* - 5, *du* - 6, &ctr. *mu* - 15.

Na końcu liczby musimy dać *m*, czyli słowo strukturalne oznaczające liczebnik. Pamiętajmy, że wyżej wymienione sylaby mają normalnie inne znaczenie i bez cząstki *m* nie byłoby wiadomo, że chodzi o liczebnik. Mamy zatem:

- *kum* - zero

- *cum* - jeden
- *mum* - 15
- *cukum* - 16
- *duturuxugum* - $6 * 16^4 + 2 * 16^3 + 13 * 16^2 + 9 * 16^1 + 4$
- *cukukukukukukukukum* - 16^8

Jak nietrudno spostrzec, podawanie w ten sposób dużych liczb może być uciążliwe i *nienaturalne*. Dlatego wyższe potęgi 16 można podawać, używając drugiego sposobu. Mianowicie, zamieniając samogłoskę na *a* wyrażamy w ten sposób liczbę 16^{cyfra} . Na przykład: *gu* - 4, *ga* - 16^4 . Takie potęgi podstawy możemy mnożyć przez cyfry z samogłoską *u*.

- *guhafutam* - $4 * 16^8 + 11 * 16^2$.

Odwrotności potęg 16 dostajemy używając samogłoski *ua*. Na przykład: *cua* = 16^{-1} .

- *futuaguhuam* - $11 * 16^{-2} + 4 * 16^{-8}$
- *tucaturatucua* - $2 * 16 + 2 + 2 * 16^{-1}$

Jak widać, chociaż teoretycznie można podawać potęgi 16 w dowolnej kolejności, to lepiej jest od najwyższej do najniższej.

Do podawania absurdalnie dużych liczb zamieniamy samogłoskę na *o*:

- *com* - 16^{16^1}
- *tom* - 16^{16^2}
- *pom* - 16^{16^3}

W gygy zasadniczo, poza zaimkami, nie ma rozróżnienia między liczbą pojedynczą i mnogą. Jeśli bardzo chcemy podkreślić mnogość desygnatu, możemy dodać na końcu *mo*, tworząc coś w rodzaju rzeczownika zbiorowego, lub czynności powtarzalnej, tak jak widzieliśmy to w słowie *kumo* - tłum (wiele ludzi). Jednakże liczby mnogiej zasadniczo nie stosujemy, nie rozróżniamy jej gramatycznie.

Kiedy chcemy precyzyjnie wyrazić liczbę czegoś, stosujemy klasyfikator *mu*. To jest:

- *cummu ku* - jeden człowiek
- *zummu kokua* - pięciu synów
- *momu nulaku* - wielu budowniczych
- *tammu coku* - 16 klaunów

Dlaczego stosujemy klasyfikator, a nie po prostu używamy liczebnika bez klasyfikatora? Bo inaczej liczebnik stałby się częścią *nomen*, czego liczne przykłady będziemy obserwować w rozdziale "Czas". To jest, liczebnik stałby się integralną częścią składową znaczenia słowa. Ludzi może być pięciu, może być trzech, a może być 16^{16^3} , ale zawsze pozostaną ludźmi, a ich liczebność nie wpływa na ich istotę. Tymczasem prekursor zawsze jest *pierwszy*, bo bycie prekursorem jest definiowane właśnie przez bycie *pierwszym*, to jest gdyby ktoś nie był pierwszy, to nie byłby prekursorem. Stąd mówimy bez klasyfikatora: *cumlaku* - prekursor, czyli pierwszy twórca.

Jeślibyśmy chcieli powiedzieć po prostu "pierwszy twórca" - to jest pierwszy z kolei, np. w kolejce do czegoś; to jest kiedy "pierwszy" jest jego określeniem, nazwijmy to zbywalnym, to jest kiedy skończy stać w kolejce, to już nie będzie pierwszy, to używamy znanego nam *p* do tworzenia określeń. To nawet nie jest żadna nowa zasada, tylko przypomnienie jest w nowym kontekście.

- *cumlaku* - prekursor
- *cummu cumlaku* - jeden prekursor
- *tummu cumlaku* - dwaj prekursorzy
- *cump cumlaku* - pierwszy prekursor
- *cump laku* - pierwszy twórca
- *cump cummu laku ci pump tummu cumlaku* - jeden pierwszy twórca i dwaj trzeci prekursorzy

Powyższe rozróżnienie będzie dobrze widoczne na przykład w określaniu miesięcy (trzy miesiące, trzeci miesiąc, marzec).

3.9 Czas

Wiemy już, że samo słowo czas to *du*; ogólnie, dużo słów związanych z czasem jest opisywanych przez właśnie spółgłoskę *d*. Teraz poznamy sylaby zaczynające się na *fi*, opisujące pewne cechy rzeczy w przyrodzie.

- *fie* - elektryczność
- *fio* - jasno
- *fia* - ciepło
- *fy* - cecha
- *fya* - zimno
- *fyo* - ciemno
- *fye* - magnetyzm

Słowa te łączymy z odpowiednimi określeniami czasu, jak w poniższym przykładzie:

- *fiodu* - dzień
- *fyodu* - noc
- *fiofio* - słońce
- *fyofyo* - księżyc

Dni tygodnia tworzymy dodając do liczebników słówko dzień - *fiodu*:

- *cumfiodu* - niedziela
- *tumfiodu* - poniedziałek
- *pumfiodu* - wtorek
- *gumfiodu* - środa
- *zumfiodu* - czwartek
- *dumfiodu* - piątek
- *bumfiodu* - sobota
- *fiodufia* - tydzień

Warto zwrócić uwagę na różnicę między sformułowaniami *cumfiodu* - niedziela oraz *cump fiodu* - pierwszy dzień (w jakimś porządku), oraz *cummu fiodu* - jeden dzień.

Analogicznie tworzymy nazwy miesięcy:

- *cumfyofyo* - styczeń
- *tumfyofyo* - luty
- *lumfyofyo* - grudzień
- *rumfyofyo* - Adar II, trzynasty dodatkowy miesiąc w kalendarzu żydowskim

Przykładowe zdania:

- *cumfioduk fioduciap cump fiodulur*. - Niedziela jest pierwszym dniem tygodnia.
- *tumfioduk fioduciap cump fiodulur*. - Poniedziałek jest pierwszym dniem tygodnia.
- *rumfyofyon kigumkiok pumfiodur*. - Nas pięcioro bez ciebie robimy takie rzeczy jak we wtorek podczas trzynastego dodatkowego miesiąca w kalendarzu żydowskim.
- *nonun fiofiok noduar ni dedup fioduk doduar ni zumfioduk ni syonup fioduk. syonulp* - Słońce weszło na niebie, czyli rozpoczął się nowy dzień - czwartek - dzień ziemi. Tej ziemi.

3.10 Pytania. Ruch

Pojawia się pytanie: prawda, potrafimy powiedzieć pewne sformułowania, ale czy potrafimy postawić pytania? Tak. Do tworzenia pytań używamy morfemu *di*. Ów morfem umieszcza się zamiast części, którą dostalibyśmy w odpowiedzi, czyli, jeśli pytamy się o wykonawcę czynności, to w podmiocie, jeśli zaś o miejsce, to w okoliczniku.

- *dik luoduar?* - Kto umarł? *lub* Co umarło?
- *dikuk luoduar?* - Kto umarł?
- *luoniosyon cuosyokuak diduar?* - Co robiły płaczki podczas pogrzebu?
- *diduci nonun fyofyok noduar?* - Kiedy wzeszedł księżyc na niebie?
- *biap ci dep ci dip dekuak lr? nian dip tiekak lr? huotp Xiftexigup syop fuasyo ci fyofyop fionian xar.* - Jakież to chłopiec piękny i młody? Jaka to obok dziewczica? Brzegami sinej Świtezi wody idą przy świetle księżyca.

Poruszyliśmy już temat ruchu. Spójrzmy zatem na słówka rozpoczynające się spółgłoską *x* - przypominam, że *x* czyta się jak polskie "sz". Są one związane z poruszaniem się:

- *xe* - cel
- *xo* - szybko
- *xa* - iść, droga
- *xu* - ruch
- *xua* - stać
- *xuo* - wolno
- *xue* - warunek

Przykłady:

- *kiok xuop xaduar.* - Ono wolno szło.
- *kiok xua duar.* - Ona stała.

Spójrzmy teraz na zdania celu, skoro mamy takie słowo jak *xe*, czyli cel:

- *siasyodu xuaguaxe ci nolanion kiak xadar.* - Pójdę do budynku, żeby nie stać na deszczu. (*gua* to przeczenie)
- *ki xenion xarp xen kiok xoxar.* - On biegnie, żeby dojść do celu.

- 3.11 Czasowniki modalne
- 3.12 Porównania
- 3.13 Zdania złożone współrzędnie
- 3.14 Zdania złożone podrzędnie
- 3.15 Onomatopeje
- 3.16 Wyrażenia fatyczne
- 3.17 Rodzina
- 3.18 Kolory
- huot - siny
- 3.19 Zwierzęta
- 3.20 Rośliny
- 3.21 Kraje
- 3.22 Zawody i narzędzia
- 3.23 Przestrzenie nazw
- 3.24 Programowanie

Rozdział 4

Odpowiedzniki struktur gramatycznych

4.1 Ogólne podsumowanie zaimków wszelakich

4.2 Imiesłowy

4.3 Dzierżawczość zbywalna i niezbywalna

4.4 Strona medialna

4.5 Causative

Rozdział 5

Słownik

Dotyczy słów dłuższych niż jedna sylaba. Kiedyś będzie zalfabetyzowany.

- xoxa - biec
- fuasyo - brzeg
- deka - dziewczynka
- dekua - chłopiec
- tieka - dziewczica
- nonu - niebo
- fioducia - tydzień
- lonola - siedziba
- luocianu - cmentarz
- dedo - nowy
- cosyo - płakać ze szczęścia
- cuasyo - płakać ze smutku
- conu - cyrk
- coku - klaun
- bumfiodu - sobota
- caku - klaun
- canu - cyrk
- cosyo - płakać ze szczęścia
- cuasyo - płakać

- cumfiodu - niedziela
- cumlaku - prekursor
- cumlolakua - praojciec
- dal - wtedy (w przyszłości)
- dedu - młody, krótki (czas)
- dual - wtedy (w przeszłości)
- duedu - stary, długi (czas)
- dueku - starzec
- dul - teraz
- dumfiodu - piątek
- dumi - zawsze
- fiodu - dzień
- fiofio - słońce
- fyodu - noc
- fyofyo - księżyc
- giogioku - profesor
- giogy - wiedza, uczony, wiedzieć
- giogypa - uczyć
- gioku - mędrzec
- gionu - uczelnia
- gionuku - student
- giopaku - nauczyciel
- giopanu - szkoła
- giopanuku - uczeń
- gioro - myśleć
- gioroku - myśliciel
- gumfiodu - środa
- gyku - mówca
- gyoku - głupiec
- kiakia - my dwaj

- kiakio - ja i on/ona/ono, tj. my dwoje bez ciebie
- kiakya - ja i ty
- kiamo - my, bez precyzowania czy z tobą, czy bez ciebie
- kiokio - oni/one dwaj
- kiomo - oni/one
- kokoku - wnuczek/wnuczka
- koku - dziecko (koka - córka, kokua - syn)
- kucia - ludzkość
- kul - ten (człowiek)
- kumi - każdy
- kumo - tłum
- kuoku - rodzic (kuoka - matka, kuokua - ojciec)
- kuokuoku - dziadek/babcia
- kyamo - wy
- laku - twórca
- loduo - kończyć życie
- lola - rodzić/płodzić
- lolaku - rodzic (lolaka - matka, lolakua - ojciec)
- luaku - niszczyciel
- luoduaku - trup
- luoku - zabójca
- luoniosyo - pogrzeb
- luonyosyo - ekshumacja
- mieku - dorosły
- miemieku - olbrzym
- modu - ciągle
- muomu - niedobór
- myeku - dziecko
- myemyeku - karzeł
- nial - tu, blisko

- noku - übermensch
- nul - tutaj
- nula - budować, budynek
- nulaku - budowniczy
- numi - wszędzie
- nyal - tam, daleko
- paku - darczyńca
- poku - bogacz
- puaku - biorca
- pumfiodu - wtorek
- puoku - biedak
- siasyo - deszcz
- siodua - popiół
- sioduasia - dym
- sioduasy - sadza
- sioluo - śmierć poprzez spalenie
- syaluo - zakopanie żywcem
- syoluo - topić
- syosya - błoto
- tumfiodu - poniedziałek
- tumkia - my troje
- tumkio - ich troje
- zumfiodu - czwartek